

collegiekamer bevatte. Het belangrijkste, de wens de Sterrewacht 10 of 20 M. hoger boven A.P. te brengen, ging echter niet in vervulling.

In 1940 hebben wederom belangrijke verbouwingen en wijzigingen plaats gehad, waarvan hier slechts het overbrengen van de installatie voor de zonnewaarnemingen, vroeger door prof. Julius op het Fysisch Laboratorium gebouwd, vermeld wordt.

De aan de Utrechtse Sterrewacht verrichte waarnemingen betreffen hoofdzakelijk de vallende sterren, de plaatsbepaling van kleine planeten, de planeet Jupiter en haar wachters en niet het minst de veranderlijke sterren. De uitgebreide reeksen waarnemingen van deze laatste, waaraan de namen van prof. Nijland en dr. J. van der Bilt op bijzondere wijze verbonden zijn, zijn gepubliceerd in de Proceedings der Akademie van Wetenschappen te Amsterdam en in de Recherches astronomiques de l'observatoire d'Utrecht. In de laatste decennia wordt te Utrecht — als enige plaats in den lande — bijzondere studie van de zon gemaakt. „De betekenis der zonnephysica voor de astrophysica” was de titel van de rede, waarmede de tegenwoordige directeur der Utrechtse Sterrewacht, dr. M. G. J. Minnaert in 1937 het hoogleraarschap aanvaardde en tegelijk de richting aangaf, waarin zich het onderzoek van de Sterrewacht voorlopig in hoofdzaak zou bewegen. De resultaten daarvan vindt de vakman gepubliceerd in een standaardwerk: een fotometrische atlas van het zonnespectrum.

KLEINE MEDEDELINGEN

Amilius de Werde. Naar aanleiding van de verschillende publicatiën, waarin als vermoedelijke stichter van Oud-Amelisweerd Amelis van Werden wordt genoemd, moge ik opmerken, dat de in het latijn gestelde oorkonde uit het jaar 1227 (Oorkondenboek van het Sticht Utrecht, deel II, bewerkt door Dr. K. Heeringa, no. 757) onder de ministerialen van bisschop Otto II van Utrecht (uit het huis Lippe) melding maakt van Amilius de Werde. In het Nederlands luidt de naam niet: van Werden, maar in den regel: *uten Weerde* (*uten Werde*). Men zie de oorkonde van 22

Juli 1224 (Oorkondenboek, alsv., no. 721) van denzelfden bisschop Otto. Een latijnse variant is nog: Amilius de Insula, voorkomende in een andere oorkonde van het jaar 1224 (Oorkondenb., alsv., no. 730), waarbij Gijsbert van Amstel ten overstaan van den bisschop van Utrecht met zijn prelaten en ministerialen verklaart, dat hij zijn vrouw, zoons en (verdere) erfgenamen afstand heeft laten doen van hun aanspraken op de goederen in Naardingland, welke hij (Gijsbert) van de abdis van Elten in leen houdt.

A. JOHANNA MARIS.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

OCTOBER
1953

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

26e JAARGANG
Nº 10

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

RAM VAN SCHALKWIJK

Het tot de Nederlandse adel behorende en in 1949 in de mannelijke lijn uitgestorven geslacht Ram is een oud Stichts regerings-geslacht. De stamreeks in het Nederland's Adelsboek 1950 vangt aan met Philips Ram Evertsz., geboren 1475, die raad, schepen en burgemeester van Amersfoort is geweest. Deze familie Ram heeft zich later bij de Reformatie aangesloten en leden er van vinden wij tijdens de Republiek dan ook in verschillende regeringsfuncties. Als wapen voert dit geslacht in rood een zilveren klimmende ram met gouden horens en gouden hoeven, en als helmteken dezelfde ram, uitkomend en aanzien gesteld met beide poten zijwaarts gericht. Dit blazoen behoort dus tot de categorie der sprekende wapens.

Naast dit uit Amersfoort stammende geslacht leefde te Utrecht een gelijknamige familie, die steeds Rooms-Katholiek is gebleven en in onderscheiding van de eerstgenoemde veelal als Ram van Schalkwijk wordt aangeduid. Ook zij voerde een sprekend, d.w.z. aan de familienaam ontleend, wapen, zij het in enigszins andere vorm. Het schild vertoont nl. slechts een ramskop met hals en niet de gehele ram, terwijl de springende ram als helmteken op de helm is geplaatst in een rode tobbe of kuip met zilveren banden. De laatstverschenen stamreeks met de état présent van het Amersfoortse geslacht, zoals die in het genoemde Adelsboek zijn vermeld, is volgens gebruik door de redactie van een korte inleiding voorzien. Daarin komt de opmerking voor, dat ook de familie Ram van Schalkwijk tot het ter plaatse behandelde zou behoren. Ik betwijfel, of deze opmerking juist is.

Van de familie Ram van Schalkwijk bestaat geen gedrukte genealogie, maar wel is bekend, dat zij in 1775 in de mannelijke en in 1828 in de vrouwelijke lijn uitstierf. Een genealogie in handschrift komt voor in deel 5 der z.g. lange boekjes van Booth (Rijksarchief Utrecht). Het is opvallend, dat deze zich alleen met het Utrechtse geslacht bezig houdt, en dat de oudst bekende stamvader van het Amersfoortse geslacht, nl. de bovengenoemde Philips

Ram, niet door hem wordt vermeld, evenmin als diens afstammelingen er voorkomen. De laatste mannelijke afstammeling, die nog door Booth wordt genoemd, is Adriaen Ram, heer van Schalkwijk en van Tull en 't Waal.

Deze Adriaen Ram kocht de heerlijkheid Schalkwijk in 1647 van de graaf van Culemborg, die toen ter delging van schulden verschillende bezittingen verkopen moest. De heerlijkheid, die leenroerig was aan het Sticht, geraakte reeds uit het bezit der familie, toen de curator in de nalatenschap van Adriaens zoon Everd Ram haar in 1683 verkocht. Zij zou eerst in 1819 teruggekocht worden door diens achterkleindochter Anna Catharina Maria Ram van Schalkwijk, weduwe van Mr. Hendrik Jacob baron de Wijkerslooth de Weerdesteyn. Nadat de koopster in 1828 als laatste van haar geslacht was overleden, is de heerlijkheid nadien in de familie van haar man gebleven.

Adriaen Ram had bovendien in 1634 het allodiale huis Schalkwijk gekocht en dit verkocht hij weer in 1653. Deze bewoner van het huis heeft een belangrijke rol gespeeld in de moeilijke tijd, die de in meerderheid Rooms-Katholieke inwoners van Schalkwijk in die jaren beleefden. Hij had de toren van het huis tot een kapel ingericht en liet er voor de bevolking uit de omgeving de mis lezen. In 1651 deed de maarschalk van Eemland een overval op het huis en werd Adriaen Ram gevangen genomen. Niet lang daarna is hij bij sententie van den Hove uit de provincie verbannen.

De afstammelingen van jonker Adriaen Ram hebben de naam der heerlijkheid bij hun familienaam behouden, hoewel zij formeel daarop geen recht konden laten gelden na de verkoop van 1683. Wellicht deden zij dit ter onderscheiding van de gelijknamige familie, die de Reformatie was gaan aanhangen. Nadat Eduard Joseph Ram in 1730 de ridderhofstad Weerdesteyn had gekocht, konden zowel hij als zijn zoon Eduard Petrus zich heer van Weerdesteyn noemen. Dat er met het andere geslacht Ram een band van bloedverwantschap zou hebben bestaan, zijn zij zich niet bewust geweest. Dit wordt ook aannemelijk gemaakt door de acte, die ik aantrof in het protocol van de Utrechtse notaris Jan de Clefay, en die de aanleiding vormde tot het schrijven van dit artikel.

De daareven genoemde Eduard Petrus Ram van Schalkwijk, heer van Weerdesteyn, achterkleinzoon van jonker Adriaen Ram, was bij zijn overlijden de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht. Zijn stoffelijk overschot werd op 13 April 1775 in de familiegrafkelder in de in het begin der 19e eeuw afgebroken kapittelkerk van St. Marie te Utrecht begraven. Aan die begrafenis was een bijzonderheid verbonden: toen de kist in de grafkelder was geplaatst, deelde de notaris ten verzoeken van de familie en de executeurs-testamentair mede, dat volgens het verlangen

van de overledene zijn wapenschild zou worden gebroken en in het graf gelegd. Toen niemand van de aanwezigen zich daartegen verklaarde, is aldus gehandeld en daarvan een acte opgemaakt.

Het breken van het wapenschild, wanneer iemand als laatste mannelijke afstammeling (mansoir) van zijn geslacht overleed, was een reeds oud gebruik, dat nog in 1755 blijkt te zijn toegepast. Opvallend nu is hierbij, dat van de zijde der andere familie Ram geen verzet is gekomen. Noch bij haar noch bij de familie van de overledene was men zich dus van enige band van bloedverwantschap bewust en dat in een tijd, die zoveel sterker aan de banden des bloeds gehecht was dan onze tegenwoordige. Ook dit vormt een aanwijzing, dat de beide geslachten Ram, die wel eenzelfde naam, maar niet eenzelfde wapenfiguur voerden, uit verschillende stam gesproten zijn.

Notariële acte betreffende het breken van het wapenschild van wijlen Eduard Petrus Ram van Schalkwijk op 13 April 1775.

Door ordre van wijlen de HoogEdele WelGebooren Heer Eduard Petrus Ram van Schalkwijk, in zijn HoogWelGebore leven heere van Weerdesteyn etc. etc., alsook ter requisitie van de naestbestaende familie, mitsgaders d'Heeren Executeuren van den testamente van wijlen voorgemelte heer van Weerdesteyn, heb ik onderschreffe Jan de Clefay, notaris 's Hoofs van Utrecht binnen Utrecht resideerende, en ten overstaen van de nabeschreffe getuygen,

bij occasie, dat 't lijk van meerhooggemelte Heer Ram van Schalkwijk op heden den 13 April 1775 des avonds alhier in de Ste. Mariekerk in de familiegrafkelder van den geslagte van Ram van Schalkwijk zal werden bijgezet,

dat 't familiewapen van 't oud-adelijk geslacht van Ram van Schalkwijk, zijnde een rood schild met een zilver ramskop met de hals met goude hoornen, voerende tot een cimier of helmteken een roode tobbe of kuyp met zilvere banden, waaruit springt een zilver ram met goude hoornen, wordende 't schild gehouden of voerende 't selve tot supports twee guldene leeuwen, ter presentie en in tegenwoordigheid van de naastbestaende vrienden en omstanders op de begrafenis bij 't graft zal worden gebrooken en bij des Heer Overledens lijkbus in de grafkelder zal worden gelegd, waarvan de Heeren en omstanders voorsz. worden versogt kennis te dragen en de droevige nagedagten in hun geheugen te willen bewaaren.

en vermits zig niemand met woorden nog metterdaat jegens voorsz. verbrekinge van 't geslagtwapen van Ram van Schalkwijk heeft geopposeert, en zulks werkelijk geschied zijnde, is daarvan gedaan deeze uytroep of proclamatie, en opdat van deeze gebeurtenisse ten allen tijde mag blijken, zoo is daarvan ten prothocolle

mijns Notaris gemaakt deze acte om te dienen tot een getuyg-schrift, daar en zoo zulks behoort.

Aldus gedaan en gepasseert in de Ste. Mariekerk alhier binnen Utrecht op heden den 13e April 1775 des avonds ten negen uuren ten overstaen en in tegenwoordigheit van d'ondergetekende heeren Naestbestaende en de Executeuren, alsook van Jan Bor en Daniel Rother, als getuygen hiertoe versogt.

Protocol van notaris J. de Clefay.
Gemeente-Archief Utrecht.

vdV.

SOESTSTAPEL, EEN OUD GRENSPUNT

De oudste recontrueerbare grens tussen Sticht en Gooi, die wij onlangs ter sprake brachten, biedt nog enkele interessante topografische gezichtspunten. De economische, staatkundige en geomorphologische invloeden die de tegenwoordige grens deden ontstaan laten wij buiten beschouwing. Aan de Stichtse zijde vinden wij: grotere bevolkingsdichtheid en nabijheid van de grootste stad van Nederland, met als gevolg grotere behoefte aan de turfopbrengst van de grensvenen; krachtiger organisatie van het economische leven door bisdom, kerkkapittels en kloosters; minder bos als bron voor brandhout; maar vooral de mogelijkheid om de gewonnen turf te water naar Eem en Vecht af te voeren. De belangrijkheid van deze scheepvaart met kleine, platboemde „schouwen” zou men zo makkelijk onderschatten: in 1692 nog werd deze, van de Vuurse door Oostveen naar Utrecht, uitvoerig geregeld. Men maakte gebruik van de, door Nicolaï in 1539 als nieuw genoemde, „des Domprousten Wyck”, die nog nabij de grens tussen Eyckenstein en Rustenhoven aanwezig is, hoewel door het wegvallen van de „schutten”, die het water vasthielden, deze wyck een groot gedeelte van het jaar niet meer waterhoudend is.

Wat nu de „oude” grens betreft, vallen twee gegevens in het belangrijke getuigenis van 1449 op, één positief en één negatief.

Het positieve is de vermelding van *Soeststapel* als grenspunt. Het enige markante punt waar we dit kunnen zoeken is het z.g.n. 6 wegen-punt Stulpse-laan—7 lindense weg, waar ook nog een oude grenssteen van Drakenstein is te vinden. (Onder stapel wordt hier verstaan een hoop veldkeien).

Bij aandachtige beschouwing van de top. kaart blijkt dit punt van letterlijk cardinale betekenis te zijn, want het ligt in één lijn zowel met de grens Zeist-Soest als met de grens Hilversum-Laren! Dit kan haast geen toeval zijn: de naam al verraadt, dat Soest eens tot hier strekte, wat nog bewezen wordt door de kaart van de Vuurse van ± 1640 in het Alg. Rijksarchief (Nr. 3019), die bij de Stulpse laan van hier tot bij het Pluismeer de naam Nonnen-groep plaatst. Ook het Zeistse Nonnenland of Vrouwenklooster-

veen strekte dus tot hier, wat ons veroorlooft de naam den Dolder af te leiden van de Viskom dicht bij Laanzicht, nu op Baarns gebied.

Aangezien Soeststapel toen ($\pm 1000?$) aan de grens Sticht-Gooi lag, moet het Larense rechtsgebied ook tot hier gestrekt hebben. Hilversum bestond toen nog niet, maar wel een ouder Zuid-Goois rechtsgebied, dat in Wolfsbergen (nu 's Graveland) zijn dingplaats had. De „1000-jarige” eik op Hilverbeek en het „hunnebed” bij Jagtlust durven wij hiermee niet in verband te brengen.

Nu heeft de grens Laren-Hilversum van 1428, wat het beginpunt: „die husinge die nu in die Vuers betymmert staen” betreft, altijd grote moeilijkheid opgeleverd. Deze is niet geheel op te lossen, maar een grote stap in de goede richting maken wij toch als wij veronderstellen, dat deze Banscheiding berustte op een véél oudere, op Soeststapel gerichte grens Laren-Wolfsbergen.

Het genatieve gegeven van 1449 is, dat de *Mond van de Eem* toen niet, zoals later, als grensbegin genoemd wordt. Mogelijk is dus, dat de oudste grens in het verlengde van de Ree of Wakkere Dijk (Eemnes) liep. Eerst later zou dan, door de merkwaardige kriegsbedrijven met een primitieve „amphibie-tank” van het jaar 1423 de aandacht meer gevallen zijn op de strategische betekenis van dit punt, waar de Huizer vissers misschien ook een vluchthaven hadden. Het is dus niet zeker, dat we in het grensbegin bij de Mond van de Eem een relict kunnen zien van een wel zéér hypothetische Eemgrens van het Gooi!

Ten slotte enkele correcties bij vorige bijdragen:

1) *Oude Weer* en *Trenscoten* kunnen iets meer Z. gelegen hebben dan nu de lijn Weer-Hollandse Rading.

2) *Herverscoop* strekte zeker niet tot de grens, blijkens de geringe oppervlakte in een lijst van ± 1498 , door van Iterson afgedrukt. Hieruit blijkt ook dat het Overste Blok van Maartensdijk ook: „*Oostveen in 't Afterland*” genoemd werd.

3) Het is zeer wel mogelijk dat het punt Soeststapel in 1085 met de naam Furs werd aangeduid en dat het z.g.n. „hunnebed” van de Lage Vuurse de steenstapel was die dit hoogst belangrijke grenspunt aangaf. Deze zou dan bij de stichting van het dorp Z.-W. waarts verplaatst zijn: Craandijk vermeldt een traditie dat het „van de 7 linden” afkomstig zou zijn. Zo wordt de Hilversumse Kei door sommigen als de oude grenssteen van de Aardjesberg (bij de Lange Heul) beschouwd.

De naam Furs kan verband houden met eng. furze = gaspeldoorn (een soort brem).

4) Een luchtfoto, door de Topografische Dienst welwillend verstrekt, geeft steun aan de zuidelijkste veronderstelde plaats van de Hofstede van Elten. Volgens de „Ronde Kaart” had deze een vaart naar Maartensdijk, die op de luchtfoto verschijnt als een duidelijke streep door het weiland, ook ter plaatse door iets afwijkende plantengroei kenbaar.

5) Het blijft steeds mogelijk dat het archief van het Klooster te Elten nog eens ontdekt zal worden. Bij een Arnhems Antiquariaat zijn stukken opgedoken, die er uit afkomstig kunnen zijn.

M. RAVEN.

KLEINE MEDEDELINGEN

Oud-Amelisweerd. Het artikel in een vorige aflevering over het landgoed Oud-Amelisweerd heeft nog een tweede reactie gewekt. In het Utrechts Katholiek Dagblad van 4 Augustus II. gaf nl. Jhr. Dr. W. Bosch van Oud-Amelisweerd de volgende rechtzetting en aanvulling van enige, in bedoeld artikel opgenomen mededelingen over eigenaars van het landgoed in de vorige en deze eeuw.

„Jhr. Paulus Wilhelmus Bosch van Drakesteyn kocht het landgoed van Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin. Toen deze Jhr. P. W. Bosch v. Dr. in 1834 overleed, erfde zijn zoon Jhr. Hendrik Willem Bosch van Drakesteyn o.a. de Ridderhofstad Oud-Amelisweerd c.a. Tijdens diens leven werden op de „Burgt” te Vechten opgravingen gedaan naar de Oud-Romeinse nederzetting.

De verzameling Romeinse oudheden die genoemde Jhr. H. Bosch v. Dr. bijeen had gebracht vermaakte hij aan de gemeente Utrecht. Deze verzameling moet thans krachtens het legaat nog als een geheel aanwezig zijn in het museum.

Hij legateerde bij zijn overlijden op 30 October 1883 het landgoed aan zijn zuster Elisabeth Cornelia Petronella Bosch van Drakesteyn, wier echtgenoot Joannes Wilhelmus Henricus Bosch reeds in 1851 was overleden.

Daar zijn zuster kwam te overlijden voordat het legaat door haar was aanvaard, kwam het landgoed toen toe te vallen aan haar zoon Wilhelmus Johannes Marie Bosch die in 1893 in de adelstand werd verheven.

Na het overlijden in 1899 van Jhr. W. J. M. Bosch van Oud-Amelisweerd kwam het goed in het bezit van vier zijner kinderen, die het als een onverdeelheid in hun bezit hielden.

Door het overlijden van deze vier kinderen kwamen er steeds meer deelgerechtigden totdat tenslotte na de laatste wereldoorlog het landgoed bij een boeidscheiding werd toebedeeld aan mevrouw Michiels van Kessenich-Bosch van Oud-Amelisweerd, dochter van Jhr. W. E. Bosch van Oud-Amelisweerd.”

Teekeningen van D. Verrijck. Merkwaardigerwijze is van den teekenaar D. Verrij(c)k, van wiens hand zich tal van fraaie topografische teekeningen in openbare verzamelingen bevinden, zoo goed als niets bekend. Men weet alleen — uit de dateering van zijn stukken —, dat hij omstreeks 1760—1780 in verschillende steden van ons land werkzaam is geweest. Ook in Utrecht vervaardigde hij vele stadsgezichten, zooals de topografische verzameling van het gemeente-archief getuigt. Hiervan is thans een tiental tentoongesteld op de bekende plaats *in de historische afdeling van het Centraal Museum*, waarmee een op prijs gestelde traditie wordt voortgezet. Het zijn krachtig geteekende gezichten op verschillende punten van den stadswal, op den Biltchen straatweg, op eenige stadspoorten, op het bolwerk Manenburg. Een gezicht op het plein Yredenburg zal menig niet al te jongen Utrechter interesseeren, omdat daar de herberg het Zwijnshoofd op voorkomt, die hij nog gekend heeft ter plaatse van het tegenwoordige Jaarbeurs restaurant. Een puzzle levert een gezicht op de Leidsche Rijn uit het oosten op, waar op den achtergrond de voor jhr. Everard Meyster gebouwde buitenplaats Oog-in-Al voorkomt, maar links een verder onbekende buitenplaats staat aangeduid met het bijschrift „de Kaygek”. Zou de jonker dan in de onmid-

dellijke nabijheid van Oog-in-Al nog een buiten hebben bezeten, waar geen enkele herinnering aan bewaard is gebleven en die door de spraakmakende gemeente „de Kaygek” gedoopt was? Want zoo „gek” was Meyster toch wel niet, dat hij zijn eigen spotnaam aan een huis gegeven zal hebben. Ofschoon hij op het door hem geësceneerde en indertijd zoo veel geruchtmakende avontuur van de Amersfoortsche Kei overigens geweldig trotsch is geweest!

De kei is in den laatsten tijd eenige malen weer „in het nieuws” geweest door handelingen van Amersfoortsche militairen, die de politie niet goed kon keuren en de publieke opinie, naar den aard van haar dragers, waardeerde als „huzarenstukjes” of flauwiteiten.

v. C.

*

Het kleine Driebergen. De heer W. Harzing heeft deze zomer in de „Stichtse Courant” het een en ander geschreven over de historie van Driebergen. Daarin herinnert hij er aan, dat Driebergen tot in de 19e eeuw maar een klein plaatsje is geweest. Laten wij de heer Harzing zelf aan het woord. Hij schrijft:

„Belastingpapieren liegen er niet om. Ook in de oude dagen ontging de altijd nijvere fiscus het bestaan van Driebergen niet. In 1533 schrijven de Staten van Utrecht een belasting uit, waaraan ieder, behalve de zuigelingen, moest betalen. Dit leverde in Driebergen slechts 175 belasting-betalers op, die bijna allen Hervormd waren. Een eigen kerk was er niet, slechts een kapel, die op de plaats van de huidige Grote Kerk stond en die bij de parochiekerk van Doorn behoorde.

Zij nog even vermeld, dat er in die kapel voor de reformatie een vikary was, die in 1516 door Leon van Ock van Heurt werd bekleed. Slechts een lijst van goederen, die tot de vikary behoren, is in vroeger tijd verstrekt voor het archief der Herv. Kerk. Sommige ambachtsherren bezaten eertijds ook recht op offerpenningen uit de kapellen, of bezaten het „Jus Patronatus”, hetgeen

inhield, dat zij het recht van pastorie-betetting hadden. Ook dit echter wordt voor Driebergen niet genoemd.

Na 1677 wordt de situatie van Driebergen duidelijker. De heerlijkheden Zeist en Driebergen zijn dan in het bezit van Willem van Nassau gekomen, wiens familie het na 60 jaar verkocht aan Cornelis Schellinger. In Maart 1761 keuren de Prov. Staten de grensscheiding tussen genoemde heerlijkheden goed. Driebergen had echter al die tijd, ook in de periode van vereniging met Zeist, een eigen gerecht van drost, schout, secretaris en vijf schepenen. Op de rechtsdagen werd dan „bij klimmender sonne de gerechtsbank gespannen, die niet weder mocht opgebroken worden, zoo lange ymant aan 't regt te doen zal hebben”.

De groei van Driebergen begint pas goed na de vereniging met Sterkenburg in 1857. Telde het daarvoor nog maar 550 inwoners, als Sterkenburg er met zijn 233 inwoners bijkomt breidt het geheel zich in 1860 reeds uit tot 1759 inwoners. In die tijd ontstaat de mode om naar de bossen te trekken en onder invloed daarvan zijn er in 1900 al 3279 ingezetenen van Driebergen. En daarmee brak de periode van snelle opgang aan, die de laatste vijftien jaar onder invloed der omstandigheden een einde heeft genomen.”

*

Lampegietersfeest te Veenendaal. In Veenendaal pleegt men op de Maandag, die het dichtst bij 17 September ligt, „Lampegietersavond” te houden. Dit jaar viel het locale festijn op Maandag 14 September. Het plaatselijk nieuwsblad „De Vallei” gaf op 21 Augustus j.l. bijzonderheden over dit Veenendaals gebruik. Wij nemen daarvan enkele passages over.

„Het Lampegietersavond- of ook wel lammelijtesavondfeest is eigenlijk ouder, maar het moet eerst omstreeks het jaar 1750 de vormen hebben gekregen zoals wij die thans kennen. In die tijd werd door de huiswevers — de huiswevers die dan de basis hebben gelegd van de verschillende huidige Veenendaalse grote textielindustrieën — de olielamp van zolder gehaald en weer met olie gevuld omdat men door het korten van de dagen 's avonds weer bij lamplicht moest werken.

De bevolkingssamenstelling van het oorspronkelijke Veenendaal was zeer gemengd en in hoofdzaak te verdelen in drie belangrijke groepen, namelijk Vlamingen, mensen afkomstig van de venen in Drente en immigranten uit het Duitse Westfalen.

Het Westfaalse feest van Sankt Lambertus wordt ook op 17 September gevierd. Aangenomen wordt dat de naam Lambertus samen met de Veenendaalse aanduiding „Lampegietersavond“ de naam Lammelietjesavond gevormd hebben. Ook het melodietje van de Lampegietersavond lijkt wel op een 17e eeuwse Westfaals volkslied. Zowel de tekst als de melodie van het Lammelietjesavondfeest zijn kennelijk enkele eeuwen oud.

Verder vinden we veel elementen van het Vlaamse Gillisfeest in de gebruiken van Lampegietersavond terug. Het Sint Gillisfeest werd om omstreeks dezelfde tijd gevierd. Men kende daarbij in het Vlamingenland de traditionele „lichtgans“ en ook in het Westfaalse had men het z.g. „lichtbraten“, een stuk gebrad met een brandende kaars er op. In vroeger jaren was het algemeen gebruikelijk dat op Lampegietersavond een stuk geroosterd speenvarken met een kaars er op, op tafel kwam. Misschien dat hier en daar ook thans nog wel een versierde ossebout in huis gehaald wordt, maar dat zal tot de zeldzaamheden gaan behoren.

Wel pronken de Veenendaalse slagers al sinds jaren ook thans nog op Lampegietersavond met hun fraai en vaak kunstig versierde waren in hun etalages en houden daarbij eigenlijk stilzwijgend een wedstrijd van wie het mooiste stuk heeft weten te wrochten. Wij zien hier dus overblijfselen van de twee oorspronkelijk en ineengevloede Westfaalse en Vlaamse feesten.

Het extraatje van het Lampegietersavondfeest van tegenwoordig bestaat in het drinken van Saliemelk of chocolade met een lang beschuitje als men van het feest weer thuis komt.”

*

Molenverordening provincie Utrecht. Op 15 Sept. 1953 is afgekondigd het besluit der Staten van Utrecht tot vaststelling van een verordening betreffende sloping, het gebruik, de inrichting en de verandering van molens. Uit deze molenverordening nemen wij artikel 1 over.

Dit artikel luidt:

1. Het is verboden een windmolen:

- a. geheel of gedeeltelijk te slopen;
- b. zodanig te veranderen dat zijn karakter gewijzigd wordt;
- c. zodanig te veranderen dat hij voor het gebruik als industrie- of poldermolen ongeschikt wordt;
- d. buiten gebruik te stellen zonder maatregelen tot zijn behoud te nemen;
- e. in te richten voor andere doeleinden dan waarvoor hij normaal bestemd is.

2. Gedupeerde Staten kunnen van dit verbod schriftelijk ontheffing verlenen, onder nader te bepalen voorwaarden.

3. Gedeputeerde Staten kunnen van het verbod, gesteld in artikel 1, eerste lid onder d, slechts ontheffing verlenen indien verzekerd is, dat de bedekking en de buitenbekleding zodanig zijn, dat de molen niet aan verval wordt prijsgegeven.

4. Bij de beslissing omtrent een aanvraag om ontheffing mogen alleen in aanmerking worden gebracht de bescherming van het landschapsschoon en de zorg voor monumenten.

5. De voorwaarden aan een ontheffing verbonden mogen uitsluitend strekken ter bescherming van de in het vierde lid bedoelde belangen.

6. Voor de toepassing van deze verordening zijn niet begrepen onder „windmolens“: windmolens die geheel of grotendeels uit metaal zijn samengesteld.

7. De bepalingen van deze verordening gelden niet indien en voor zover de Tijdelijke Wet Monumentenzorg of de Wet Bescherming Waterstaatswerken in Oorlogstijd toepasselijk is.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT“

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

NOVEMBER
1953

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

26e JAARGANG
Nº 11

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereniging „OUD-UTRECHT“

EXCURSIE NICOLAÏKERK

De leden van de vereniging „Oud-Utrecht“ worden uitgenodigd deel te nemen aan een excursie naar de Nicolaïkerk te Utrecht.

Deze is vastgesteld op Zaterdag 14 November. Verzamelen om 3 uur in de kerk. Introductie is toegestaan. Prof. Dr M. D. Ozinga, bestuurslid van „Oud-Utrecht“, heeft zich bereid verklaard om het gezelschap van voorlichting te dienen.

Nu het kerkgebouw de laatste jaren inzonderheid aan de Westzijde grote veranderingen heeft ondergaan, zal er voor de deelnemers aan de excursie veel te zien zijn.

Namens het bestuur:

Ir J. D. M. BARDET, voorzitter,

Mr N. B. TEN BOKKEL HUININK, secretaris.

G. VAN KLAVEREN Pz.

Op 30 September heeft de bij alle bezoekers bekende ambtenaar van het gemeente-archief te Utrecht, G. van Klaveren Pz., wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd zijn functie neergelegd.

Op 1 Augustus 1906 als 18-jarige in gemeentedienst getreden, is hij door een gelukkige aanleg, grote belangstelling en volharding geleidelijk geworden tot iemand, voor wie het archief geen geheimen meer had en die voor vele belangstellenden in Utrechts geschiedenis een vraagbaak was.

Wat de heer van Klaveren in de 47 jaren van zijn werkzaamheid aan beschrijvende en catalogiserende arbeid verricht heeft, kunnen alleen ingewijden ten volle begrijpen en waarderen. De bezoekers van het archief hebben daarvan bij het raadplegen van inventarissen, klappers en indices onwetend geprofiteerd, evenals zij voortdurend een beroep hebben mogen doen op zijn veel-omvat-